ఇరువదితొమ్మిదవ ప్రసంగము

జూనాగఢమునుండి స్వామిశ్రీప్రకాశానందస్వామివారు జేతపురము తిరిగివచ్చినపుడు గ్రామముబైట సత్రములో మకాము చేసిరి. ఆరోజు సాయంకాలము స్వామిశ్రీనిత్యానందస్వామివారును, స్వామిశ్రీశంకరానందస్వామివారును, రాజుగారును అచ్చటికి దయ చేసిరి. కుశలప్రశ్నలు అడిగి కూర్చొనుసరికి డా. లల్లూభాయియును ప్రభాశంకరభాయియును వచ్చిరి.

ఒకనిపై శ్రద్ధయుంచి కర్తవ్యములను నిర్వహింపుము.

ప్రభాశంకరభాయి డా॥ లల్లూభాయిని ఉద్దేశించి పలికిరి:— మీరు చాల అధ్యయనము చేసిరి. ఏదైన ప్రశ్న అడిగినచో అందరును తెలిసికొనుటకు వీలుపడును.

డా. లల్లూభాయి:—కొద్దియో గొప్పయో చదివితిని. కాని మనస్సునకు సంతృప్తిలేదు. ఇక అందరిని అడిగి నేనేమి చేయుదును?

స్వా. ప్ర. :—ఈవిషయమున ఒకదృష్టాంతము కలదు. ఒక సంతు ఒకగ్రామమున ఉండెడివాడు. అచ్చటి ఒకమనుష్యుడు ఆయన సత్సంగమునకు వచ్చెడివాడు. ఐదారు రోజులు వచ్చినతరువాత అతడు ఆసంతును కోరెను. 'తమరు నాకేదైన ఉపదేశించుడు.' సంతు ప్రశ్నించెను:—'నీకు ఇంకొక మహాత్ముని పరిచయమేమైన కలదా?' ఆమనుష్యుడు జవాబుచెప్పెను. 'చాలమందిని చూచితిని. కాని తమ యందుమాత్రమే నాకు శ్రద్ధాభక్తులు కలవు. తమరేమైన ఉపదేశించినచో నేను తప్పక ఆప్రకారము నడచుకొనెదను.'

అంతట సంతు అడిగెను:—'నీవు ఏమైన పుస్తకములు చదివితివా?'

అతడు సమాధానము చెప్పెను:—'గీత, యోగవాశిష్ఠము మొదలగు గ్రంథములను అధ్యయనము చేసితిని.'

సంతు చెప్పెను. 'గీత శ్రీమద్భగవానుడగు కృష్ణుని శ్రీముఖమునుండి ఉపదేశించబడినది. యోగవాశిష్ఠము శ్రీరామచంద్రుల గురువగు వశిష్ఠులవారి ఉపదేశము. నీకు అట్టి పుస్తకములపైననే శ్రద్ధ లేనప్పుడు నామాటలమీద మాత్రము శ్రద్ధ ఎట్లు ఉండును? కావున ఎక్కడపడితే అక్కడ అందరిని అడుగుట వ్యర్థము. ఒకనిపై శ్రద్ధనుంచి కర్తవ్యమును నిర్వహించుచుండవలెను.'

ఈమాటలతో ఆజిజ్ఞాసువు సిగ్గుపడెను. అతడు పలికెను. "నా అపరాధము క్షమించుడు. నేటినుండి గీతపై శ్రద్ధకలిగి గీత చెప్పిన ప్రకారము నడచుకొనెదను."

అంతట ఆసంతు ఇట్లు పలికెను:— "అదే మంచిది. గీతయొక్క అర్థమును పూర్తిగా తెలిసికొనినచో గట్టెక్కగలవు. మీరు చూచుచునే ఉందురు. ఈరోజులలో అనేకమంది జీవితాంతమువరకు ప్రతిరోజు గీతాపారాయణము చేయుదురు. కాని అర్థము సరిగా తెలిసికొనరు. కొందరు కొలదిదినములలోనే అర్థము తెలిసికొనెదరు. కారణమేమన రజస్తమఃప్రధానమైన బుద్ధికలవారు జీవితాంతమువరకు చదివినను దాని రహస్యమును తెలిసికొనలేరు. కాని సత్త్వప్రధానమగుటచే వివేకయుక్తమగు బుద్ధికలవారు కొలదికాలములోనే యథార్థమగు అర్థమును తెలిసికొనెదరు. భర్తృహరి నుడివెను.

"ఆఘ్రాయ పుస్తకం ధన్యాః పర్వాం విద్మ ఇతి స్మృతాః।
శతవారం పఠిత్వాపి హా! న విద్మో జడా వయమ్॥

"పుస్తకమును ఆఘ్రాణించి పూర్తిగా అర్థము అయినదని తెలుపగలిగినవారు ధన్యులు. మేము నూరుమారులు పుస్తకము చదివినను మూర్ఖులమే అయితిమిగదా!" మహాత్ములు ఏదైన ఉపదేశించినప్పుడు తమను ఉద్దేశించియే ఉపదేశవాక్యములను పలికెదరు."

స్వా. ని. :— ఈరోజులలో నూరునూరులే కాదు, వేయిమారులు చదివినను ఒక్కొక్కవిషయమున తాత్పర్యము తెలియ

నప్పుడు ఇంక ఆచరణలో పెట్టుట ఎట్లు? పూర్వకాలమునందలి ఉత్తమాధికారులు గురువునుండి ఒకేమారు వినియో, లేక గురువునుండి తెలిసికొనియో తాత్పర్యమును గ్రహించి ఆచరణలో పెట్టుచుండెడివారు. కాని జడబుద్ధులకు నూరుమారులు తెలియజెప్పినను యథార్థవస్తువును గ్రహించలేకపోయెడివారు. చదివినను వస్తువును వస్తువుగా తెలిసికొనలేనివాడు జడబుద్ధి అనబడును.

సరిగా తెలిసికొనుట అనగా నేమి ?

శబ్దార్థము తెలియుట తెలిసికొనుట కాదు. చదివినతరువాత మాయికపదార్థములు దుఃఖరూపములని గ్రహించి వానిని విసర్జించుట తెలిసికొనుట అనబడును.

స్వా. ప్రి. :— హృషీకేశమునందున్నప్పుడు నేను మహాత్ములవద్దనుండి వింటిని. "ఒకయువకుడు ఒకగురువువద్ద సన్యాసమును స్వీకరించెను. అంతట గురువు అతనికి తత్త్వబోధ అను గ్రంథమును నేర్ప మొదలిడెను. అందు వివేకాదిసాధనములు నాల్గింటిని మొదటి రోజున నేర్పెను. రెండవరోజున గురువువద్దకు శిష్యుడు వెళ్ళలేదు. గురువు అతనిని తనవద్దకు పిలిపించి అడిగెను.

"ఒకేరోజున పుస్తకమంతయు పూర్తి అయినదా?"

శిష్యుడు చెప్పెను:— "నేను పుస్తకమును చదువను. చదివినది ఆచరణలో పెట్టినతరువాత నేను పుస్తకమును చదువుదును. నిన్న తమరు వివేకాదిసాధనములను నాల్గింటినిగురించియు సెలవిచ్చిరి. కాని, వానిని నేను ఆచరించలేకపోయితిని. వానిని ఆచరించినతరువాత మిగిలిన విషయాలను నేర్చుకొనుటకు తమవద్దకు వచ్చెదను."

గురువు నిష్ఠాశీలుడగుటచే శిష్యునిమాటలు నచ్చెను. ఈతడు తీవ్రజిజ్ఞాసువని అతడు నమ్మెను. అనంతరము కొలదిరోజులలోనే శిష్యుడు వివేకాదులను ఆచరించి గురువుగారివద్ద తత్త్వబోధగ్రంథమును

పూర్తి చేసెను. తరువాత గురువుగారివద్ద సెలవుతీసికొని గంగాతీరమున సంచరించుచుండెను. ఎల్లకాలములయందును క్రియాశీలుడయి జనసంపర్కమునకు దూరముగా నుండెను. ఒకవేళ అవసరమైన మితముగా మాట్లాడెడివాడు. మరియొక స్వామినిగురించికూడ నేను వింటిని. ఆయన కడుసమర్థుడగు విద్వాంసుడు. ఒకప్పుడు ఒకనగరములో సభ జరిగెను. ఆహ్వానమును పొంది ఆయన ఆసభకు వెళ్ళెను. అందు ఒకముఖ్యపండితునితో శాస్త్రార్థముచేసి ఆతనిని ఓడించెను. అంతట పండితుడు అతనితో నిట్లనెను. నీవు విద్వాంసుడవు అయి సన్యాసమును తీసికొంటివి. కాని నీపాండిత్యము ఇతరులకు దుఃఖము కలిగించినది. భర్తృహరి చెప్పెను.

మహాత్ముల శీలము.

విద్యా వివాదాయ ధనం మదాయ శక్తిః పరేషాం పరిపీడనాయ।
ఖలస్య సాధోర్విపరీతమేతత్ జ్ఞానాయ దానాయ చ రక్షణాయ॥

"దుర్మార్గుల విద్య అబద్ధపు వాదములకు ఉపయోగపడును; వారి ధనము మదమును కలిగించును; శక్తి ఇతరులకు దుఃఖమును కలుగజేయును. ఆవస్తువే సజ్జనులపట్ల వ్యతిరేకఫలములను కలుగజేయును. వారివిద్య జ్ఞానము కలుగజేయుటకు ఉపయోగపడును. వారి ధనము దానము చేయబడును. వారి శక్తి దుర్బలులను రక్షించును." ఇది విని స్వామివారికి పశ్చాత్తాపము కలిగెను. ఆరోజునుండియు ఆయన సంభాషణమును బాగుగా తగ్గించివేసెను. ఆయనకూడ గంగాతీరముననే సంచరించుచుండిరి.

దైవప్రకృతికలవారు చదివినది కొంచెమైనను దానిని ఆచరణలోనికి తీసికొనివచ్చెదరు. అసురప్రకృతికలవారు చదివినకొలదియు నిష్ఠురులగుదురు. పెద్దపెద్ద నగరములలో శ్మశానములయందు కట్టెలను అమ్మువారు తరచు శవములను కాల్చుచుండుట చూచి నిష్ఠురు

గుదురుకదా! సామాన్యజనులు ఎప్పుడైన శ్మశానమునకు వెళ్ళవలసి వచ్చినచో శ్మశానవైరాగ్యమును పొందెదరు. కాని శ్మశానమున కట్టెలు అమ్మువాడుమాత్రము ఏమాత్రము సంకోచించకుండగనే "నేడు 150 శవములు వచ్చినవి, నిన్న రెండువందలు వచ్చెను. కావున నేడు సంపాదన తగ్గిపోయెను." అని చెప్పును. ఏలనన వానికి అది నిత్యకృత్యము అయిపోయెను.

స్వా. ని. :— ఒకమాటలో వైరాగ్యమును పొందు సంతులు నామదేవునివంటి దైవప్రకృతికలవారు ఎక్కడో ఉందురు.

నామదేవుడు ఎప్పుడు పురాణాదిశ్రవణమునకు వెళ్ళెడివాడు కాదు. ఒకరోజున ఆగ్రామమునకు ఒకసంతు హరికథ చెప్పుటకు వచ్చెను. అది వినవలెనని నామదేవుని భార్యకు ఎంతయో కోరిక కలైను. నామదేవుడు స్పష్టముగా నిరాకరించెను. "ఇంతశ్రమపడి ఎందుకు వెళ్ళవలెను? కాలము గడవకపోయినచో ఇంట కూర్చొని పిండివిసరుము. హరికథ విని ఆచరణలో చూపకపోయినచో చాల పాపము." ఇట్లు చెప్పినను భార్య చాలపట్టుబట్టెను. అంతట వారు ఇరువురును హరికథాశ్రవణమునకు వెళ్ళిరి. అట్లు ఒకరోజున కథ వినుటతోడనే ఆతనియందు పరివర్తనము కలిగి మహాభక్తుడు అయ్యెను.

రామ్‌జీభాయి భాగవతము చదివి వైరాగ్యమును పొందెను.

స్వా. ప్ర. :— నామదేవుడు పుట్టి చాలరోజులు అయినది. ఈనాడుకూడ ఒకవారమురోజులు భాగవతము చదివి వైరాగ్యమును పొందిన మహావ్యక్తి కలదు.

ఆయనపేరు రామ్‌జీభాయి. జామ్‌నగరు నివాసస్థలము. ఆయన పోలీసుడిపార్టుమెంటులో హెడ్డుమాస్టా. ఒకమారు ఆయన మిత్రులు ఒకాయన తనవద్ద ఒకవారము ఉండి భాగవత సప్తాహమును విన

మని పట్టుబట్టెను. రామ్‌జీభాయి వారము కథ వినెను. అంతటితో ఆయన జీవితమే మారిపోయెను. ఆనాటినుండియు ఆయన భగవద్భక్తుడయ్యెను. ఆయన పై అధికారి పోలీసు సూపరింటెండెంటు యూరోపియను. ఆయనకూడ జామ్‌నగరు విడచివెళ్ళునప్పుడు రామ్‌జీ భాయిని సాష్టాంగదండప్రణామ మాచరించి చెప్పెను. మీరు నన్ను పాపములనుండి రక్షించితిరి. ఇట్లు చెప్పి వారికి కృతజ్ఞత తెలిపి శెలవు తీసికొనెను. రామ్‌జీభాయి తుకారాము, నరసింహమేహతా, మొదలగువారితో శ్రేణికి చెందినవాడు.

ఇంతలో కాలాభాయి వచ్చి ఇద్దరుస్వాములకు నమస్కరించి పలికెను. "తమరు ఇచటకు వచ్చిన సమయముననే నేను రావలసి యుండెను. కాని స్నానము చేయుచుంటిని. కావున కొంచెము ఆలస్యము అయినది. అంతట లల్లూభాయి వినోదముగా పలికెను.

"మహాత్ములవద్దకు వెళ్ళునప్పుడు పవిత్రులయి వెళ్ళవలెను కదా!" నిజమే. "పవిత్రులవకుండ మహాత్ములచెంతకు ఏల వెళ్ళవలెను?"

లల్లూ :—పవిత్రత అనునది స్నానాదులయందే కలదా? మరియొకవిధమైనది ఏదైనా కలదా?

కాళా :—ఆవిధమైన పవిత్రతను గురించియే నేను ఎరుగుదును. మీరు మరియొకవిధమైన పవిత్రతనుగురించి ఎరిగియున్నచో చెప్పుడు.

లల్లూ :—నాకేమి తెలియును. బాపూని (స్వామివారిని) ప్రశ్నించుడు. స్వామి శ్రీనిత్యానందులవారు డా. లల్లూభాయిని ఉద్దేశించిపలికిరి. "ఇన్నిశాస్త్రములు చదివితిరి కదా! పవిత్రతను గురించి తెలియదా?

కాళా :—కొద్దియో గొప్పయో నాకు తెలియును. కాని తమశ్రీముఖమునుండి ఇంకను వినవలెనని కోరికగా నున్నది.

స్వామి శ్రీనిత్యానందులవారు స్వామి ప్రకాశానందులవారిని కోరిరి. "పవిత్రతనుగురించి రెండుముక్కలు చెప్పండి."

పవిత్రత.

స్వా. ప్ర:—పవిత్రతనుగురించి పారసభాగమున వ్రాయబడినది.

భగవానుడు చెప్పెను:— విరక్తుడు నాకెంత ఇష్టుడో, అంతయే పవిత్రుడైన ప్రాణికూడ ఇష్టుడు. ఈపవిత్రత శరీరమునకు కాని, వస్త్రములకు కాని సంబంధించినది కాదు. జలముచే లభించు పవిత్రత అత్యంతస్థూలమైనది.

పవిత్రత నాలుగు రకములు :—

1. జీవాత్మయొక్క పవిత్రత:- అనగా అనాత్మపదార్థములకు భిన్నుడుగానుండి, సర్వపదార్థములను విస్మరించి, భగవత్స్వరూపమునందు చిత్తము లీనముచేయుట. ఇది మహాపురుషావస్థ.

2. హృదయముయొక్క పవిత్రత :—మలినస్వభావమును పొందకుండుట. ఈర్ష్య, అభిమానము, దంభము, తృష్ణ మొదలగు దుష్టస్వభావములను త్యజించి వినయము, సంయమము, త్యాగము, ధైర్యము మొదలగు శుభస్వభావములను అనుసరించుట.

3. సర్వేంద్రియములను పాపములనుండి దూరముగానుంచి, వానిని సంయమమునందుంచి, సంతుల ఆజ్ఞానుసారము వానిని సంచరింపజేయుట. ఇది సాత్త్వికపురుషులు పాటించు పవిత్రత.

4. వస్త్రములు, శరీరము మొదలగునవి శుభ్రముగా నుంచుట. ఈస్థూలపవిత్రత అందరకును తెలిసినదియే. నిరంతరము శరీరమాత్రము పవిత్రముగా నుంచుకొనగోరువాడు అధముడు. అది చాలసులభముగుటయే ఇందుకు కారణము దానిచే మనస్సు కూడ సంతోషమును పొందును. అందరును ఆతడు పవిత్రుడని అనుకొనెదరు.

మనఃపవిత్రతచే స్థూలసుఖము లభించదు. ఇతరులకు అది తెలియదుకూడను. సూక్ష్మమును, భగవానునకుమాత్రము తెలియును అది అగుటచే దానియందు మానవునకు ప్రేమ కలుగదు. సామాన్య జనులు అది కష్టసాధ్యమని తలచెదరు. అయినను శరీరపవిత్రతయందు తెలివికలవాడు యోగ్యుడుగా చెప్పబడును. అనగా శరీరపవిత్రత కొరకు శుభకర్మలను త్యజించరాదు. విద్యాభ్యాసము, సద్వచన విచారము, శరీరముకొరకును, బంధువులకొరకును మంచివృత్తిని అవలంబించుటయును, యాచించకుండుటయును మొదలగునవి శుభ కర్మలు. వానిని విడనాడి స్నానాదులయందే ఎక్కువ సమయమును వ్యర్థముచేయరాదు. కపటము, గర్వము— వీనినుండి తనను కాపాడు కొనుచుండుట మరియొక ముఖ్యవిషయము. బాహ్యశౌచమునందే అధికముగా మనస్సును ప్రవర్తింపజేయువారు తాము ఎంతయో పవిత్రులమనుకొనుట సహజము. అందుచే వారికి గర్వము కలుగును. అకస్మాత్తుగా ఏదియైన అపవిత్రపదార్థముపై కాలువడినచో ఇతరులు నిందించెదరని భయపడుదురు.

స్థూలమగు పవిత్రతచే కీర్తి కలుగును. దానిచే నుత్పన్నమగు దంభమువలన బుద్ధి నశించును. కావున దంభమును, కపటమును త్యజించుటకు స్థూలపవిత్రతను త్యజించుట యుక్తము.

నిత్యము సంశయములలో మ్రగ్గకుండుట మూడవవిషయము. పవిత్రతచే నితరులకు దుఃఖములను కలుగనీయకుండుట నాలుగవ గమనించదగ్గ విషయము. ఇతరులను బాధించుట మహాపాపము. స్థూలపవిత్రతకు త్యాగమునందు స్థానము లేదు. మిత్రులెవరైన కలిసికొనగోరినచో వారిని అగౌరవించుట మహాపాపము. మిత్రభావముతో నితరులను కలిసికొనుట పవిత్రతకంటె వేయిరెట్లు మించినది. ఎవరైన నీఆసనముపై కూర్చొనినను, నీచెంబులోని నీరు తీసికొనినను

బాధపడరాదు. వారిని నిందించరాదు. కఠినవాక్కులు హృదయమును వేధించును. అట్టిపవిత్రత పాపము. ఇట్టికర్మలచే గర్వము కలుగును. ప్రజలకు తాను ఎంతయో ఉపకారముచేయుచున్నా ననియును, అట్లుచేయనిచో ప్రజలు ఏమయిపోవుదురో అనియును తోచును. ఈవిధముగా క్రోధముతోను, దంభముతోను హృదయము అపవిత్రమగును. కావున శరీరశుద్ధికంటె హృదయశుద్ధి ముఖ్యము.

శరీరము పరిశుద్ధముగా నుంచుకొనుచున్నట్లుగనే ఆహార విహారములయందును, సంభాషణయందును పారిశుద్ధ్యమును పాటించవలెను. ఈపారిశుద్ధ్యము శరీరవస్త్రపారిశుద్ధ్యముకంటె మించినది. ఎవడైన చేతులు, కాళ్ళు బాగుగ కడిగికొనినను ఆకలిలేనిదే తినినచో అజ్ఞాని యనబడును. ఏలనన ఆకలి లేనిదే తినుట అపవిత్రత. ఇక కాళ్ళుచేతులు కడిగికొనుటవలన ప్రయోజనము ఏమి? ఇది గమనించదగ్గవిషయములలో ఐదవది.

ఇక ఆరవవిషయము. పవిత్రతను నిర్వహించుటయందు నిమగ్నుడయి ఇతరకార్యములకు హాని కలుగనీయరాదు. తన స్నానాదులయందు మునిగియుండి ఇతరులను తనకొరకు ఎక్కువకాలము నిరీక్షింపజేయుటచే ఇతరులకు దుఃఖము కలుగును. ఇట్టి పవిత్రత నింద్యము.

పవిత్రతయందుకల స్థూల, సూక్ష్మభేదములను ఇట్లు తెలిసికొని సూక్ష్మపవిత్రతకొరకు ఎక్కువ పురుషార్థమును చేయవలెను.

అంతట రాజుగారు స్వామివారిని ప్రశ్నించిరి. "ఇచ్చటినుండి తమరు ఎచ్చటకు వేంచేయుదురు?"

స్వా. ప్ర :—ఇచ్చటినుండి రాజకోట వెళ్ళదలచియున్నాను.

రా: —రైలుమార్గమున పీఠడియా వెళ్లి, ఒకరాత్రి అక్కడనుండి మోటారుపై వెళ్ళెదరా ?

స్వా. ప్ర:—కాదండీ, అట్లు రాలేను.

రా: —నేటిరాత్రికి పీఠడియాధయచేసి, రేపు భిక్షచేసిన తరువాత అచ్చటినుండి జేతపుమః తిరిగిరాగలరా?

స్వా ప్ర :—అట్లుకూడ జరుగదు.

రా: — అయిన నేడే మోటరు పంపెదను. మీకారుకొరకు దానిలో పీఠడియావరకువెళ్ళి తిరిగిరండు.

స్వా.ప్ర:—మీ కార్లు తమవంటివారివనులు.అదిమేముచేయరాదు.

రా :—మమ్ములను సంతోషపెట్టుటకు దయచేయుడు.

స్వా. ప్ర :—తమరిని సంతోషపెట్టుటకు నేను గాడిదపై కూర్చొనవలెనా! ఇది విని అందరును నవ్విరి.

స్వా॥ నిత్యానందులవారు స్వా॥ ప్రకాశానందులవారిని ప్రశ్నించిరి. తమరు ఇచ్చట (జేతపురమునందు)ఎన్నిరోజులు ఉందురు?

స్వా. ప్ర :—రెండురోజులు ఉండవలెనని తలచుచున్నాను.

స్వా. ని: —అయిన రెండురోజులలోను ఒకరోజు మాకు దయచేయుడు అని బ్రతిమాలిరి.

స్వా. ప్రకాశానందులవారు అలాగుననే చేసెదననిరి.

రెండవరోజున ఉదయము స్వామివారితో కాళాభాయి, ప్రేమజీభాయి మొదలగువారు పీఠడియా వెళ్లిరి. కాళాభాయి, ప్రేమజీభాయి పీఠడియా వచ్చినంతనే స్వామి నిత్యానందులవారు వారి ఆరోగ్యమునుగురించి ప్రశ్నించిరి. ప్రేమజీభాయి సమాధానము చెప్పెను. ఆరోగ్యము బాగుగనే ఉన్నది. పైగా తమదర్శనముచే ఇంకను బాగుగా ఉన్నది.

తనను దర్శించుటయందలి మహాత్మ్యము.

స్వా. ని:—మాదర్శనముచే ప్రయోజనము ఏమి? మొదట తనను తాను చూచుకొనవలెను. దానిచే అనర్థములు అన్నియును నివృత్తిని పొందును. ఆనందము కలుగును,

ప్రేమ :—(వినోదార్థము) నేను ప్రతిరోజును ఉదయము లేచి అద్దములో నాముఖమును చూచుకొని ఆనందించుచున్నాను.

ఆత్మను వివరముగా తెలిసికొనవలెను.

స్వా. శ్రీ. (వినోదముగా) ఈయన విరోచనుని పెద్దన్నయ్య వలె కన్పట్టుచున్నాడు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు ఈకథయున్నది:-

దేవతలును, దానవులును బ్రహ్మవద్దకు ఉపదేశమును పొందుటకు వెళ్ళిరి. బ్రహ్మగారు వారికి దహరోపాసనయును, దానిసాధనములగు బ్రహ్మచర్యాదులను ఉపదేశించిరి. పిదప సభావిసర్జనసమయమున వారలను ఉద్దేశించి పలికెను:—

య ఆత్మాఽపహతపాప్మా విజరో విమృత్యుర్విశోకో విజిఘత్సోఽపిపాసః సత్యకామః సత్యసంకల్పః సోఽన్వేష్టవ్యః స విజిజ్ఞాసితవ్యః, స సర్వాంశ్చ లోకానాప్నోతి సర్వాంశ్చ కామాన్యస్తమాత్మానమనువిద్య విజానాతీతి హ ప్రజాపతిరువాచ ॥

"ఆత్మ పాపరహితము. వార్ధక్యరహితము, మృత్యురహితము. దానికి శోకము లేదు, ఆకలి లేదు. దాహము లేదు. దాని కామము సత్యము. సంకల్పము సత్యము. దానిని శోధించుట యుక్తము. దానిని గురించి వివరముగా తెలిసికొనవలెను. అట్టి ఆత్మను సవివరముగా తెలిసికొనిన జనుడు సర్వలోకములను, సర్వకామములను పొందును."

ఆత్మవిద్య తెలిసికొనగోరిన అసురులు,

పైవిధముగా బ్రహ్మచెప్పిన ఉపనిషత్తును దేవతలును, అసురులును వినిరి. వారు గుమిగూడి ఆలోచించిరి. "ఆత్మ పాపాదిరహితమును, సర్వకామములను ఇచ్చునదియును అయినచో, దానిని తెలిసికొనుట యుక్తము కావున మనము తప్పక దానిని తెలిసికొనవలెను. మీరు అందరును (దేవతలును, అసురులును) మాకు అను

మతినిచ్చినచో మేము ఇద్దరము ప్రజాపతివద్దకు వెళ్ళి ఈజ్ఞానమును తెలిసికొనివచ్చి అందరకును తెలియజేయుదుము" అని అనుమతి పొంది దేవతలకు రాజగు ఇంద్రుడును, అసురులకు రాజగు విరోచనుడును బ్రహ్మవద్దకు ఆత్మవిద్యను నేర్చుకొనుటకు సమిత్పాణులయి వెళ్లిరి. వారు 32 సంవత్సరములు బ్రహ్మచర్యమును ఆచరించిరి. అప్పుడు బ్రహ్మ వారిని అడిగెను. మీరు ఏకోరికతో ఇచ్చటకు వచ్చిరి? వారు "య ఆత్మాఽపహతపాప్మా" అను వెనుకటి ఉపనిషత్తును ఉదాహరించి ప్రశ్నించిరి:- "తమరు (బ్రహ్మగారు) ఈఉపనిషత్తును (బ్రహ్మవిద్యను) ఎరుగుదురని మేము వింటిమి. కావున ఈజ్ఞానమును తమవద్దనుండి పొందుటకు బ్రహ్మచర్యముతో నుంటిమి.

(ఈవిధముగ బ్రహ్మవిద్యాగౌరవమును, బ్రహ్మవిద్యను పొందవలసిన పద్ధతియును తెలియజేయుటకు ఈఆఖ్యాయిక చెప్పబడినది.)

ఆత్మ అనగా బ్రహ్మముయొక్క యథార్థస్వరూపము.

తౌ హ ప్రజాపతిరువాచ య ఏషోఽక్షిణి పురుషో దృశ్యత ఏష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేత్యథ యోఽయం భగవోఽప్సు పరిఖ్యాయతే యశ్చాయమాదర్శే కతమ ఏష ఇత్యేష ఉ ఏవైషు సర్వేష్వన్తేషు పరిఖ్యాయత ఇతి హోవాచ ॥

వారికి ప్రజాపతి చెప్పెను:—

"ఈకంటియందు కన్పించు పురుషుడే ఆత్మ." ఆయన ఇంకను ఇట్లు చెప్పెను:- "ఇది అమృతము, ఇది అభయము. ఇదియే బ్రహ్మము." అంతట ఇంద్రుడును, విరోచనుడును అడిగిరి:— "ఓస్వామీ! ఈజలమునందు ఎల్లెడల కన్పించునదియును, దర్పణమునందు కన్పించునదియును ఏమి?" ప్రజాపతి పలికెను:- "అదియే ఎల్లెడల కన్పించుచున్నది."

ఇంద్రుడును, విరోచనుడును నిష్పాపులు అని అనుకొని బ్రహ్మగారు చెప్పిరి:- అంతర్దృష్టికలవారు, అనగా యోగశక్తిచే నిష్పాపు

లయినవారు యోగముచే నేత్రములయందు చూచునది ఆత్మ. అది పాపరహితము. అమృతము. అభయస్వరూపము.అదియే బ్రహ్మము. ఈవిషయము మీకు నేను పూర్వమే తెలిపితిని.

ఇట్లు ప్రజాపతి ఇంద్రవిరోచనులకు ఆత్మస్వరూపమును తెలిపెను. కాని ఇంద్రవిరోచనులు అల్పబుద్ధిచే ఛాయాపురుషుడే ఆత్మ అనుకొనిరి. ఎదుటిమనుష్యుని కంటియందు తన ప్రతిబింబము చూచినప్పుడు కన్పించునదియే అమృతమును, అభయమును అగు అత్మ అని అనుకొనిరి. అదియే సత్యమని రుజువుచేసికొనుటకు ప్రజాపతిని ప్రశ్నించిరి:- "ఓస్వామీ! నీటియందు కన్పించునదియును, దర్పణాదులయందు కానవగునదియును, మిలమిలలాడునదియును అగు పురుషరూపమేనా మీరు ఆత్మ అనునది! ఇట్టి పురుషుని మేము తెలిసికొంటిమి. ఇది నిజమేనా?" అంతట ప్రజాపతి కొంచెము ఆలోచించి చెప్పెను:-"అవును. అవును. మీరు తెలిసికొనినది సరిగనేఉన్నది."

మిథ్యాభాషిత్వదోషమును పొందకుండ 'అవును' అనిన దానియందలి 'అవును'ను నేర్పుపద్ధతి :-

"మీరు తెలిసికొనినది అసత్యము అని చెప్పినను, నేను చెప్పినదానికి విపరీతార్థమును గ్రహించిరి అనినను వీరి ఉత్సాహము తగ్గిపోవును. పునఃప్రశ్నించరు" అని బ్రహ్మ ఉదశరావాదిదృష్టాంతములతో వారికి వివరించి తెలిపి విపరీతజ్ఞానమును నివృత్తినొందించెను. ఇట్లు శిష్యులను రక్షించవలెననెడు తలంపుతో ప్రజాపతివంటి ఆచార్యుడే వారు అన్నమాటలు అవుననెను.

కొందరు ఈసందేహమునుకూడ వెల్లడించెదరు:-

"ఏమైనను ప్రజాపతి దృఢముగా "ఏష ఉ ఏవ" ఇదియే ఆత్మ అనుటలో అసత్యము పలుకలేదు. ఏలనన ప్రజాపతివంటి ఆచార్యుడేట్లు అసత్యము పలికినచో జగమంతయును మిథ్యాభాషియేలగును."

కాని ఈసందేహమునకు స్థానము లేదు. ఏలనన ప్రజాపతికి అది తెలియని విషయముకాదు. శిష్యులు తెలిసికొనిన ఆత్మకు విపరీతమగు ఆత్మను ప్రజాపతి "య ఏషోఽక్షిణి" మొదలగువానిచే అప్పుడే, వివరించియుండెను. ఆయన చిత్తమునందు తాను చెప్పిన సత్యస్వరూపమగు ఆత్మయే నిహితమయి ఉండెను. ప్రజాపతి అనుభవజ్ఞుడు. అంతియేకాదు. "సర్వేషాం బాహ్యాన్తరః సర్వాన్తరః" అని శ్రుతికూడ చెప్పుచున్నది. అన్నిటికిని లోపల సర్వాంతరమగు ఆత్మ కలదు. ఆ ఆత్మనే "ఏష ఉ" అను శబ్దముచే ప్రజాపతి శిష్యులకు చెప్పెను. కావున ప్రజాపతికి మిథ్యావాదిత్వదోషము ఆపాదించబడదు. కాని పిల్లవాడును, ఉపాధ్యాయుడును విహారమునకు వెళ్ళినప్పుడు పిల్లవాడు ఏనుగునుచూచి "గురువుగారూ! ఏనుగనుచూడండి, స్తంభము వలె నున్నది." అని చెప్పినప్పుడు "ఏనుగు స్తంభమువలె నుండునా!" అని గురువు అనినచో శిష్యుడు అగు బాలకుడు నిరుత్సాహమును పొందును. కాని గురువుగారు శాంతితో "అవును నాయనా! ఇది ఏనుగ. దీనికాళ్ళు స్తంభములవలె ఉన్నవి. స్తంభములవంటి కాళ్ళు చేటలవంటి చెవులు, రోకలివంటి తొండము, పెద్దగుండ్రని దుంగవంటి శరీరము ఇవి అన్నియును కలసినచో ఏనుగ అనబడును" అని చెప్పినచో శిష్యుడు గురువుగారిద్వారా నిజము తెలిసికొంటిని అని తలచి ఉత్సాహమును పొందును. గురువు శిష్యుడు చెప్పినది అసత్యము అని త్రోసివేయకుండ ఏనుగయొక్క సత్యస్వరూపమును తెలుపుటయే ఇందుకు కారణము. అటులనే ప్రజాపతి తనమనస్సునందు నిశ్చయించుకొనిన ఆత్మను లక్ష్యమునందుంచుకొనియే "అవును అదియే ఆత్మ" అని పల్కెను. కాని వెంటనే ఉదశరావాది దృష్టాంతములనుకూడ ప్రారంభించెను. కావున ప్రజాపతికి మిథ్యావాదిత్వదోషము ఆపాదించబడదు.

ఉదశరావమునందు ఆత్మను చూడుడు.

"ఉదశరావ ఆత్మానమవేక్ష్య యదాత్మనో న విజానీథస్తన్మే ప్రబ్రూతమితి తౌ హోదశరావేఽవేక్షాంచక్రాతే తౌ హ ప్రజాపతిరువాచ కిం పశ్యథ ఇతి తౌ హోచతుః సర్వమేదమావాం భగవ ఆత్మానం పశ్యావ ఆ లోమభ్యా ఆ నఖేభ్యః ప్రతిరూపమితి॥"

"ఉదశరావమునందు ఆత్మను చూచి ఆత్మను తెలిసికొనలేక పోయినచో నాకు తెలుపుడు" అని ప్రజాపతి పలికెను.

అంతట వారు ఇరువురును ఉదశరావమునందు ఆత్మను అవలోకించబోయిరి. అట్లు చేసి వారు ఇట్లనిరి :—ఓ స్వామీ, ఇదంతయును ఆత్మ అని మేము తెలిసికొంటిమి. కేశములు మొదలుకొని నఖములవరకును గల ప్రతిబింబము ఆత్మ. (ఛాయాత్మయే ఆత్మ అని వారు తెలిసికొనిరి.)

బ్రహ్మ శిష్యులగు ఇంద్రవిరోచనులతో చెప్పెను.

మీరు జలకుండమున చూచి ఆత్మను తెలిసికొనుడు. అప్పుడు తెలియని దేమైన ఉన్నచో మీసందేహములను నన్నడుగుడు. వారు ఇరువురును కుండమున చూచుటకు వెళ్లిరి. కాని వారు ప్రజాపతిని సందేహములు అడుగలేదు ఏలనన వారు ఛాయాత్మయే ఆత్మ— అనగా శరీరమే ఆత్మ అనుకొనిరి. వారు తృప్తినిపొంది వెళ్ళనుంకించిరి. "తౌ హ శాన్తహృదయౌ ప్రవవ్రజతుః" అని మూడవమంత్రమున చెప్పబడినది ఈవిధముగ అట్టిశిష్యులు తనవద్దనుండి విపరీతార్థమును గ్రహించి వెళ్ళుట యుక్తము కాదు. వారు ప్రశ్నించక పోయినను ప్రజాపతి విపరీతార్థమును పోగొట్టుటకు అడిగెను:—

"మీరు జలకుండమున ఏమి చూచిరి?"

వారు ఇరువురును సమాధానము చెప్పిరి.

నఖశిఖాపర్యంతమును మేము ఎట్లుంటిమో అటులనే జలకుండమునందుకూడ కన్పట్టితిమి. సరిగా మాస్వరూపమునే మేముచూడగలిగితిమి. ఇప్పుడు మాకు ఏమియూ సందేహము లేదు.

అంతట బ్రహ్మ మరల ప్రశ్నించెను.

అనాత్మనుండి ఆత్మనిశ్చయమును తప్పించుయుక్తి.

తౌ హ ప్రజాపతిరువాచ సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతౌ భూత్వోదశరావేఽవేక్షేథామితి తౌ హ సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతౌ భూత్వోదశరావేఽవేక్షాంచక్రాతే తౌ హ ప్రజాపతిరువాచ కిం పశ్యథ ఇతి॥

"ప్రజాపతి పలికెను:—మీరు బాగుగా అలంకరించుకొని సుందరవస్త్రములను ధరించి, నఖములను, కేశములను సరిచేసికొని జలకుండమునందు చూడుడు." వారు ఇరువురును బాగుగా అలంకరించుకొని, సుందరవస్త్రములను ధరించి, నఖ, కేశములను, సరిచేసుకొని జలకుండమునందు చూచిరి. ప్రజాపతి వారిని ప్రశ్నించెను:— "మీరు ఏమి చూచుచున్నారు."

వారి ఇరువురకును ఛాయ, దేహము మొదలగు అనాత్మపదార్థములయందు ఆత్మదృష్టి లేకుండజేయుటకు ప్రజాపతి ఒకయుక్తిని పన్నెను. మీరు మొదట ఉన్నవారు ఉన్నట్లుగా చూచిరికదా! ఇప్పుడు అలంకరించుకొని చూడుడు అని చెప్పెను. ఇట్లు చేయమనుటలో ప్రజాపతియొక్క ఆశయము మొదట కన్పించని అలంకారాదులు ప్రతిబింబమునందు కన్పించుటకు కలకారణము శరీరసంబంధము మాత్రమే అని తెలుపుటయే. ధరించినతదుపరి ప్రతిబింబమునందు చూచి అవి అన్నియును ఆగంతుకములేనని తెలిసికొనబడును. దేహాదుల ఛాయకూడ మొదట కన్పించెను. కాని పరిష్కరింపబడుటచే (ఛేదించబడుటచే) నఖ, కేశాదులు కన్పించవు. కావున వానిఛాయ

కూడ కన్పించదు. ఇట్లు కేశనఖాదులకు ఆగమాపాయిత్వము కలదు. కేశాదులకువలెనే దేహమునకు కూడ ఆగమాపాయిత్వము ఉంమటచే అనాత్మ అని తెలియనగును. అంతియే కాదు. ఆగమాపాయిత్వము కల సుఖ, దుఃఖ, రాగద్వేషాదులుకూడ అనాత్మ పదార్థములు అని తెలియును. ఈఆశయముతో ప్రజాపతి పై మంత్రమును తెలిపెను:—

"తౌ హోచతుర్యథైవేదమావాం భగవః సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతౌ స్వ ఏవమేవేమౌ భగవః సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతావిత్యేష ఆత్మేతి హోవాచఃఏతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేతి తౌ హ శాన్తహృదయౌ ప్రవవ్రజతుః॥"

వారిరువురును చెప్పిరి:—"ఓ స్వామీ! మేము ఇరువురమును అందమగు ఆభూషణములతో, సుందరవస్త్రములతో, ఛేదించబడిన నఖకేశములతో నుంటిమి. అటులనే సుందరభూషణములతోను, వస్త్రములతోను ఛేదించబడిన నఖకేశములతోనుకూడిన ఈఛాయయే ఆత్మ" అనిరి. "ఇది అమృతము, అభయము, ఇది బ్రహ్మము" అని ప్రజాపతి చెప్పెను. ఇరువురును శాంతహృదయులై వెళ్ళిపోయిరి.

వీరి వివేకము స్వకీయములగు దోషములచే ప్రతిబద్ధము అని ప్రజాపతి కనుగొనెను. ఈచక్షువుద్వారా చూచునది ఆత్మ అని సాక్షాత్తు ఆత్మను నిర్దేశించినను తెలిసికొనలేకపోయిరి. జలదృష్టాంతముచే విపరీతార్థగ్రహణమును పోగొట్టదలచినను పోలేదు. అయినను ప్రజాపతి స్వాభిమతమగు ఆత్మస్వరూపమును మనస్సునందిడికొని ఇది ఆత్మ, ఇదియే అమృతము, అభయము, బ్రహ్మము అని చెప్పెను. ఇంకను వారి విపరీతార్థగ్రహణము పోవుటలేదు. తన వాక్యములనుగురించి తత్త్వవిచారముచేసిన వారికికల ప్రతిబంధము క్షయమునుపొంది తమంతటతామే వారు ఆత్మయొక్క సత్యస్వరూపమును తెలిసికొనగలరు. ఇంకను కొన్ని సంవత్సరములు ఇచ్చటనే

ఉండుడని చెప్పినచో వారు దుఃఖించెదరు. ఇట్లు తలచి ప్రజాపతి ఉపేక్షించెను. ఇంద్ర, విరోచనులు శాంతహృదయులై వెళ్లిపోయిరి. వారికి సంతోషము కలిగెను: కాని సందేహనివృత్తి కలుగలేదు. సందేహనివృత్తి కలిగినచో విపరీతార్థగ్రహణము ఉండదు కదా! ఆత్మ యొక్క సత్యస్వరూపమును తెలిసికొనినచో వారి సందేహము నివృత్తిని పొందును. అది ఇంకను వారు తెలిసికొనలేదు. మిథ్యా జ్ఞానముచే సంతోషము కలిగెను. అదికూడ ఆభాసమే.

సాత్త్విక వృత్తి కలహారి తెలివి.

"తౌ హాన్వీక్ష్య ప్రజాపతిరువాచానుపలభ్యాఽఽత్మానమనువిద్య వ్రజతో యతర ఏతదుపనిషదో భవిష్యన్తి దేవా వాఽసురా వా తే పరాభవిష్యన్తీతి స హ శాన్తహృదయ ఏవ విరోచనోఽసురాఞ్జగామ తేభ్యో హైతాముపనిషదం ప్రోవాచాఽఽత్మైవేహ మహయ్య ఆత్మా పరిచర్య ఆత్మానమేవేహ మహయన్నాత్మానం పరిచరన్నుభౌ లోకావవాప్నోతీమం చాముం చేతి॥"

ఇంద్రవిరోచనులు వెళ్ళుచుండుటచూచి ప్రజాపతి పలికెను. మీఇరువురిలో ఎవరైనను ఆత్మను తెలిసికొనకుండగను, ఆత్మను పొందకుండగ వెళ్ళినచో వెళ్లినవారి స్నేహితులు దేవతలయినను అసురులయినను పరాభవమును పొందుదురు.

బ్రహ్మ పలికిన ఈపలుకులు వినకుండ విరోచనుడు సంతృప్తిని పొంది వెళ్ళెను. ఆతడు తన స్నేహితులగు అసురులకు విపరీతార్థమునే బోధించెను.

"ఈప్రపంచమున శరీరమే పూజించదగినది. ఇదియే ఆత్మ. ఈశరీరమే సేవించదగినది. ఈవిధముగా ఈశరీరమే ఆత్మ అని పూజించుజనులు ఈలోకమును, పరలోకమును కూడ పొందెదరు."

"అథ హేన్ద్రోఽప్రాప్యైవ దేవానేతద్భయం దదర్శ, యథైవ ఖల్వాయమస్మిన్ శరీరే సాధ్వలంకృతే సాధ్వలంకృతో భవతి సువసనే

సువసనః, పరిష్కృతే పరిష్కృతః, ఏవమేవాయమస్మిన్నస్థేఽన్ధో భవతి స్రామే స్రామః పరివృక్ణే, పరివృక్ణోఽస్యైవ శరీరస్యా నాశ మన్వేష నశ్యతి, నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి॥"

ఇంద్రుడు సాత్త్వికుడు. అతడు కొంచెము దూరము వెళ్లినతరు వాత ఏకాంతమున కూర్చుండి మననము చేసికొనెను. అంతట నాతనికి భయమువేసెను. ఆతడు గురువుగారి వాక్యములనుగురించి ఇట్లు తర్కించెను. "ఈశరీరమే ఆత్మ అయినచో శరీరము అలంకరించబడి నప్పుడు ఆత్మకూడ అలంకరించబడును; గంధ, పుష్పాదులచే శోభించు నప్పుడు ఆత్మకూడ శోభించును; కండ్లుపోయినప్పుడు అంధ త్వము పొందును; కాళ్ళు చేతులు పోయినప్పుడు ఆత్మకుకూడ అవ యవవైకల్యము తటస్థించును; శరీరము నశించినప్పుడు ఆత్మకూడ నశించును. ఆత్మ ఇటువంటిది అయినచో పారలౌకికభోగము అను దానికి అర్థము లేదు. ఆత్మ ఈశరీరముతోబాటు చనిపోవును. కావున నేను పొందిన నాజ్ఞానమునందే ఏదియో లోపము కలదు. ఇది ఆత్మ అయిఉండదు." అని తలచి దేవతలచెంతకు వెళ్ళకుండగ వెను కకు మరలి వచ్చి చెప్పెను.

"స సమిత్పాణిః పునరేయాయతం హ ప్రజాపతిరువాచ మఘ వన్యచ్ఛాన్తహృదయః ప్రావ్రాజీః సార్ధం విరోచనేన కిమిచ్ఛన్పునరా గమ ఇతి స హోవాచ యథైవ ఖల్వయం భగవోఽస్మిన్ శరీరే సాధ్వలం కృతేసాధ్వలంకృతో భవతి సువసనే సువసనః పరిష్కృతే పరిష్కృతః, ఏవమేవాయ మస్మిన్నన్ధేఽన్ధో భవతి, స్రామే స్రామః, పరివృక్ణే, పరివృక్ణో ఽస్యైవ శరీరస్యా నాశ మన్వేష నశ్యతినాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి॥"

చేతిలో సమిధలు తీసికొని, బ్రహ్మచర్యమును స్వీకరించి, విద్యార్థిరూపమున వచ్చిన ఇంద్రునిచూచి ప్రజాపతి పలికెను.

"ఓ ఇంద్రా నీవుకూడ శాంతహృదయుడవై విరోచనునితో వెళ్లిపోయితివికదా! ఇప్పుడు ఏమి తెలిసికొనవలెనను కోరికతో వెనుకకు మరలి వచ్చితివి?"

ఇంద్రుడు చెప్పెను:—"ఓ స్వామీ! ఈశరీరము అలంకరించు కొనినచో ఆత్మ అలంకారయుక్త మగుచున్నది. శరీరమునకు అంగ వైకల్యము తటస్థించిన ఆత్మకుకూడ అంగవైకల్యము కలుగుచున్నది. శరీరమునకు అంధత్వము కలిగిన ఆత్మకుకూడ అంధత్వము కలుగు చున్నది. శరీరము నశించిన ఆత్మ నశించుచున్నది. అనంతరము ఇందు భోగము అనునది ఉండుటలేదు.

ప్రతిబంధనివృత్తికి బ్రహ్మచర్యము.

"ఏవమేవైష మఘవన్నితి హోవాచైతం త్వేవ తే భూయోఽ నువ్యాఖ్యాస్యామి వసాపరాణి ద్వాత్రిగ్ంశతం వర్షాణీతి, స హాపరాణి ద్వాత్రిగ్ంశతం వర్షాణ్యువాస తస్మై హోవాచ."

ప్రజాపతి చెప్పెను:— ఓ ఇంద్రుడా! నీవు చెప్పినది నిజమే. కావున నేను నీకు ఇంకను ఆత్మయొక్క సత్యస్వరూపమునుగురించి వివరించవలసియున్నది. నేను సరిగా చెప్పినను నీకు తెలియలేదు. ప్రతిబంధనివృత్తి జరుగనిచో నేను చెప్పినది నీకు సరిగా తెలియదు. కావున దోషనివృత్తికొరకు మరి 32 సంవత్సరములు బ్రహ్మచర్య ముతో నుండుము. ఇంద్రుడు అంగీకరించి ఇంకను 32 సంవత్సరములు ప్రజాపతిసన్నిధానమునందు బ్రహ్మచర్యముతో నివసించెను. అతని దోషనివృత్తి అయినంతనే ప్రజాపతి పలికెను:—

స్వప్నాత్మ బ్రహ్మము కాదు.

"య ఏష స్వప్నే మహీయమానశ్చరత్యేష ఆత్మేతి హోవాచ ఏతదమృతమభయమేతద్ బ్రహ్మేతి స హ శాన్తహృదయః ప్రవవ్రాజ స హాప్రాప్యైవ దేవానేతద్భయం దదర్శ తద్యద్యపీదగ్ం శరీరమన్ధం

భవత్యనన్ధః స భవతి యది స్రామమస్రామో న వైషోఽయం దోషేణ దుష్యతి॥"

"స్వప్నమునందు పూజింపబడుచు, మహిమసమన్వితుడయి సంచరించునది ఆత్మ. ఇది అమృతము, అభయము, బ్రహ్మము" అని పలికెను. అటుతరువాత ఇంద్రుడు శాంతహృదయుడై బయలుదేరెను. కాని దేవతలను చేరకుండగనే ఇంద్రునకు సంశయముచే భయము కలిగెను. "శరీరమునకు అంధత్వము కలిగినను స్వప్నమునందు అంధత్వము కలుగుటలేదు. శరీరమునకు కాలు, చెయ్యి మొదలగువాని సామర్థ్యము తగ్గినను స్వప్నమునందు తగ్గుటలేదు. శరీరపాటవము తగ్గినను ఆత్మ పటుత్వహీన మగుటలేదు. శరీరదోషముచే ఆత్మ దూషిత మగుటలేదు. స్వప్నమునందు తనశరీరము నశించుటకూడ ఆత్మ చూచుచునేయున్నది. శరీరము వధించబడుచున్నను ఆత్మ వధించ బడుటలేదు. ఆరంభమునందు అక్షిపురుషుడుగా తెలిసికొనబడిన ఛాయాత్మ నశించును కావున నాజ్ఞానము. అసంపూర్ణము. ఇంకను సందేహనివృత్తి కొరకు వివరముగా తెలిసికొనవలెను." ఇట్లు తలచి ఇంద్రుడు దేవలోకమునకు వెళ్ళకుండగనే వెనుకకు మరలెను. సమిత్పాణిఅయి ప్రజాపతిని సమీపించెను. ప్రజాపతి అతనిని వెనుకటి వలెనే ప్రశ్నించెను:—

"ఓ ఇంద్రా, నీవు తత్త్వార్థమును తెలిసికొని శాంతహృదయుడ వయితివికదా! సందేహనివృత్తిని పొందినపిదపకూడ మరల ఏల వచ్చితివి?"

ఇంద్రుడు పలికెను:—"స్వామీ! నేను తెలిసికొనిన స్వప్నాత్మ శరీరము అంధత్వమును పొందినను అంధత్వమును పొందుటలేదు. అయినను నాకు స్వప్నాత్మయందుకూడ భోగములు కనబ్బటుటలేదు. ఏలనన సుషుప్తియందు స్వప్నాత్మ యుండదు. కావున ఆస్వప్నాత్మ తత్త్వముకాదా అని తోచుచున్నది."

ప్రజాపతి ఇట్లు పలికెను:—

అవును. అటులనే, ఇంకను నీవు యథార్థమగు ఆత్మతత్త్వము మును తెలిసికొనలేదు. నేను సరిగా చెప్పినను నీబుద్ధియందలి ప్రతిబంధముచే నీకు వస్తుపరిజ్ఞానము కలుగుటలేదు. ఆప్రతిబంధము పోయినపిమ్మట నీకు తెలిపెదను.

సుషుప్త్యాత్మ బ్రహ్మము కాదు.

తరువాత ఇంద్రుడు మరి ముప్పదిరెండు సంవత్సరములు బ్రహ్మచర్యముతో నివసించెను అంతట బ్రహ్మ చెప్పెను:-

"తద్యత్రైతత్ సుప్తః సమస్తః సంప్రసన్నః స్వప్నం న విజానాత్యేష ఆత్మేతి హోవాచ ఏతదమృతమభయమేతద్ బ్రహ్మేతి స హ శాన్తహృదయః ప్రవవ్రాజ, స హాప్రాప్యైవ దేవానేతద్భయం దదర్శ న హి ఖల్వాయమేవగ్ం సగ్ం ప్రత్యాత్మానం జానాత్యాయమహమస్మీతి నో ఏవేమాని భూతాని వినాశమేవాపీతో భవతి, నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి॥"

ఇది నిద్రించినప్పుడు కర్మేంద్రియములును, జ్ఞానేంద్రియములును అన్నియును లయమును పొందినప్పుడు ఉన్న స్వప్నమునుకూడ ఎరుగని ఆత్మయే ఆత్మ. అది అమృతము,అభయము, బ్రహ్మరూపము. ఈవాక్యమును విని ఇంద్రుడు శాంతహృదయుడయి బయలుదేరెను. కాని పూర్వమువలెనే దేవతల దరిచేరకుండగనే ఆతనికి భయము కలిగెను. సరిగా ఇంకను ఆత్మయొక్క సత్యస్వరూపమును తెలిసికొనలేకపోతిని. 'ఇది నేను' అను జ్ఞానమును పొందలేకపోతిని అనుకొనెను.

సుషుప్తియందుకూడ ఈభూతములవలెనే ఆత్మకూడ వినాశమును పొందును. అది కన్పించదు. కావున అందు భోగ్యపదార్థము ఏదైన ఉన్నట్లు తోచదు. ఈవిధమగు సందేహము మరల కలుగుటచే సమిత్పాణియయి ఇంద్రుడు మరల ప్రజాపతిని సమీపించెను. ప్రజా

పతి "ఓఇందా్రి నీవు శాంతహృదయుడవయి వెళ్ళితివికదా! మరల ఏల వచ్చితివి?" ఇందు్రిడుకూడ వెనుకటివలెనే సమాధానము చెప్పెను. అవును, నిజమే. కాని సుషుప్తికాలమందలి ఆనందమును అనుభవించు భోక్త కూడ నశించుననని తమరే సెలవిచ్చితిరికదా! అయిన యథార్థమగు ఆత్మస్వరూపము నాకు తెలియనేలేదు. కావున నాకు ఆత్మయొక్క యథార్థస్వరూపమును తెలయజేయుడు. అప్పుడు ప్రజాపతి పలికెను:— "ఓఇంద్రా! ఇక నీబుద్ధియొక్క ప్రతిబంధము కొంచెమే ఉన్నది. ప్రథమమున చెప్పిన తత్త్వమునే నేను రెండవ మారును, మూడవమారును చెప్పితిని. ఇప్పుడు నాలుగవమారు చెప్పవలసియున్నది. కాని నీవు ఇంకను ఐదుసంవత్సరములు బ్రిహ్మచర్యమును జరిపినచో అప్పుడు నీకు సత్యస్వరూపమును తెలిపెదను" ఆవిధముగనే ఇందు్రిడు 5 సంవత్సరములును బ్రిహ్మచర్యమును నిర్వహించెను. అప్పటికి 101 సంవత్సరములు గడచెను.

బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తికి 101 సంవత్సరములు బ్రహ్మచర్యమును ఆచరించవలెను.

ఈ విషయమున శు్రితి చెప్పుచున్నది :—

"తాన్యేకశతగ్ం సంమేదురేతత్తద్యదాహురేకశతగ్ం హ వై వర్షాణి మఘవ(న్ప్రజాపతౌ బ్రహ్మచర్యమువాస తస్మై స హోవాచ॥"

ఈవిధముగా నూట ఒకసంవత్సరములు గడచెను. కావుననే ఆర్యులు ప్రిజాపతివద్ద నూటఒక్క సంవత్సరములు బ్రిహ్మచర్యముతో గడపి ఇందు్రిడు బ్రిహ్మవిద్యను పొందెనని చెప్పెదరు. బ్రహ్మవిద్యను ఇట్లు స్తుతింతురు. ఇంద్రుడువంటి దేవరాజే ఆత్మజ్ఞానమును పొందుటకు నూటఒకసంవత్సరములు బ్రిహ్మకు శిష్యరికము చేయవలసివచ్చినచో అంతకంటె నెక్కువ పురుషార్థముచేయగలవాడు ఎవడైన కలడా ?

101 సంవత్సరములు అనగా అర్థము.

పైన 101 సంవత్సరము బ్రహ్మచర్యమును పాటించవలెనని తెలుపబడినది. కొందరకు సందేహము కలుగవచ్చును. "శతాయుర్వై పురుషః" అని చెప్పబడినది. మనుష్యుని ఆయుర్దాయము నూరుసంవత్సరములుకదా! ఈ ఆయువు అంతయును పైన ఒక సంవత్సరమును ఎక్కడనుంచి లభించును? 101 సంవత్సరములు ఇంద్రుడు ప్రజాపతివద్ద బ్రహ్మవిద్యను పొందుటకు పరిశ్రమచేయుచునే ఉన్నచో ఇంద్రుడు రాజ్యమును ఎప్పుడు చేసెను? ఇతరకర్మలను ఎప్పుడాచరించెను? దీనికి సమాధానము చెప్పవలెను.

పండితులు యుక్తితో ఏదోవిధముగ సమాధానము చెప్పివేయుదురు. దేవతలసంవత్సరమానము వేరు. "శతాయుః దేవః" అని యున్నను వారి నూరుసంవత్సరములకాలము చాల దీర్ఘముగా నుండును. మొదలగునవి చెప్పెదరు. కాని ఈ యుక్తి సరియైనది కాదు. ఇంద్రుడు కూడ శతాయువే అనుకొనినచో బ్రహ్మచర్యకాలమున ఆతడు దేవలోకమునందే యుండుటచే ఆతని ఆయుర్దాయము కూడ పూర్తిఅయిపోవును.

దేవతలు అమరులు. వారి ఆయువునకు అంతములేదు. "అమావ సోమమమృతా అభూమ" "మేము సోమపానము చేసితిమి. కావున అమృతరూపులము అయితిమి." అను వాక్యమును ఆధారముగాచేసికొని ఈ అనంతమగు ఆయుర్దాయమునుండి 101 సంవత్సరములు బ్రహ్మచర్యమును ఆచరించెనని చెప్పెదమనినను సరికాదు. ఈఅమృతత్వముకూడ సరియైనది కాదు. "దేవతల అమృతత్వము కూడ సాపేక్షికమే." అని భాష్యకారులు చెప్పిరి. యథార్థమునకు అన్నియును క్షయమును పొందును. ఆత్మతక్క మిగిలినవి అన్నియును మరణధర్మము కలవి. కావున పైసందేహమునకు నివృత్తి అవసరము.

మాదృష్టిలో శాస్త్రసమ్మతమగునది ఇట్లని తోచుచున్నది. పూర్వ మీమాంసయందు సంవత్సరశబ్దము దివసవాచకము. ఈవిషయమున జైమినీయము, 6వ అధ్యాయము, 7 పాదమునందలి 31 సూత్రము నుండి 40వ సూత్రమువరకు ఒక స్వతంత్ర అధికరణము ఉన్నది. అచ్చట ఈవిషయమున సందేహము వెల్లడించబడినది. ఎట్లనిన:–

కొన్నికర్మలు సహస్రసంవత్సరపర్యంతము చేయవలెనని వేద మున చెప్పబడినది.

"సహస్రసంవత్సరం తదాయుషామసంభవాన్మనుష్యేషు."అని యున్నది. వేయిసంవత్సరములుచేసి సాధించవలసిన కర్మలు వేదమునందు చెప్ప బడినవి. అంత ఆయుర్దాయము మనుష్యునకు లేదు. కావున ఈ కర్మ లను ఆచరించు అధికారము గంధర్వాదులగు దేవతలకే కలదా? లేక మనుష్యులకుకూడ కలదా? అను సందేహమును వెల్లడించి పూర్వపక్షముగా ఈసూత్రము చెప్పబడినది. మనుష్యులకు ఇంత ఆయువు లేనందున ఈకర్మలు ఆచరించుట సంభవముకాదు అని చెప్ప బడెను. దీనికి పూర్వపక్షముగా అనంతరసూత్రము కలదు:–

"అపి వా తదధికారాన్మనుష్యధర్మః స్యాత్."

కర్మలయందు మనుష్యులకు అధికారము ఉండుటచే సహస్ర సంవత్సరసాధ్యములగు కర్మలను ఆచరించు అధికారముకూడ మను ష్యులకు కలదు. మీమాంసాశాస్త్రసమ్మతములగు అధికారిలక్షణ ములు గంధర్వాదులయందు కానరావు. మనుష్యులయందే కలవు. కావున మనుష్యులే అధికారులు. తరువాతనున్న ఒకసూత్రమును ఆధారముగా తీసికొని దీనిపైకూడ సందేహమును వెల్లడించెదరు.

"రసాయనాదులను సేవించుటద్వారా వేయిసంవత్సరములు ఆయుర్దాయమును పొందగల మనుష్యులు అధికారులా?" "వేయిసంవ త్సరములవరకును జీవింపజేయుశక్తి రసాయనములకుకూడ లే"దనియే

దానికి సమాధానము. ఈవిధముగా సహస్రసంవత్సరశబ్దమునందే గౌణత్వకల్పన చేయవలసివచ్చును. లావుకాయనుడను ఆచార్యుని అభిప్రాయమును 37వ సూత్రమునందు ఉదహరించి శబరస్వామి సంవత్సరమునకు గౌణత్వమును కల్పించుట యుక్తమని ధ్రువపరచుచున్నారు.

"అహాని వాభిసంఖ్యత్వాత్"

సంవత్సరము అనగా ఒకరోజుగా గ్రహించవలెను. ఈవిధముగా మీమాంసయందు సంవత్సరశబ్దము దివసవాచకము అని స్పష్టము అయినది. అయిన ఆకర్మలయందు వేయిసంవత్సరముల ఆయుర్దాయముకల గంధర్వాదులకు అధికారము కలదా? మనుష్యులకు కలదా అను సందేహము కలుగును. మనుష్యులకే అధికారము కలదనినచో మరల సందేహము ఉన్నది. రసాయనమును సేవించి వేయిసంవత్సరములు మానవులు జీవించినచో అట్లుసేవించువారికే అధికారము కలదని తెలును. రసాయనములు అగ్నివర్ధకములు. వార్ధక్యమును పోగొట్టును. స్వర, వర్ణాదులను బాగుచేయును. అంతేకాని ఆయువును ఇవ్వలేవనునది దీనికి సమాధానము."శతాయుర్వై పురుషః" అను శ్రుతికూడ మనుష్యునకు శతవర్షములుమాత్రమే ఆయుర్దాయము అని చెప్పుచున్నది ఒకవేళ ఎవరైన నూరుకంటె ఎక్కువ సంవత్సరములు బ్రతికియున్నను వేయిసంవత్సరముల ఆయుర్దాయము సమర్థించుటకు వీలుపడదు. కావుననే వెనుకటి సిద్ధాంతమునందు సంవత్సరశబ్దము దివసవాచకమని నిర్ధారణచేయబడినది. అనగా సహస్రసంవత్సరములకు బదులుగా వేయిరోజులు ఆచరించవలసిన కర్మ అని గ్రహించవలెను. అదేవిధముగా ఇచ్చట కూడ 101 సంవత్సరములకు బదులుగా 101 రోజులు ఇంద్రుడు ప్రజాపతిదగ్గర బ్రహ్మచర్యమును ఆచరించెను అని చెప్పినచో ఎంతయో యుక్తియుక్తముగ ఉండును అని తోచుచున్నది.

ఇప్పుడు ఆత్మతత్త్వమునుగురించి ఇంద్రునకు ప్రజాపతి చెప్పెను.

ఆత్మకు భోగాధిష్ఠానమగు శరీరము.

"మఘవన్ మర్త్యం వా ఇదగ్ం శరీరమాత్తం మృత్యునా తదస్యామృతస్యాశరీరస్యాఽఽత్మనోఽధిష్ఠానమాత్తో వై సశరీరః। ప్రియాప్రియాభ్యాం న వై సశరీరస్య సతః ప్రియాప్రియయోరపహతి రస్త్యశరీరం వావ సన్తం న ప్రియాప్రియే స్పృశతః॥"

"ఓఇంద్రుడా, శరీరము మృత్యుధర్మము కలది. మృత్యువు దీనిని నశింపజేయును. ఇది అమృతస్వరూపమును, శరీరాదిరహిత మును అగు ఆత్మకు భోగాధిష్ఠానము. సత్స్వరూపమగు ఈశ్వరకర్త యొక్క తేజో, జల, పృథివ్యాది క్రమమున ఉత్పన్నమయిన భోగాధి ష్ఠానము. లేదా "*అనేన జీవేనాత్మనాఽనుప్రవిశ్య*" అను శ్రుతిని అనుసరించి జీవరూపమున ప్రవేశించిన ఆత్మాధిష్ఠానము. ఈశరీర యుక్తమగు ఆత్మ అనగా సశరీరుడగు జీవుడు ప్రియాప్రియములకు బద్ధుడగును. సశరీరుడయినంతకాలము అనగా శరీరాభిమానిగా నున్నంతకాలము ప్రియాప్రియములనివృత్తి కలుగదు. "*అశరీరం వా*" అను శ్రుతినిబట్టి శరీరాభిమానమును త్యజించి జీవించువానిని ప్రియా ప్రియములు స్పృశించవు.

ఈవిధమగు ఆత్మతత్త్వమును ప్రథమముననే "*య ఆత్మా అపహతపాప్మా, విజరో, విమృత్యుః*" మొదలగు శబ్దములచే ప్రజాపతి ఇంద్రునకు ఉపదేశించెను. దానినే నాలుగవమారుకూడ తెలిపెను.

శుక్లపక్షపు పాడ్యమిరోజున చంద్రుడు కన్పించినప్పుడు సంపూర్ణశక్తియుక్తుడగు వ్యక్తి తాను చంద్రునిచూచి, ఇతరులకు చూపు నప్పుడు శాఖాచంద్రన్యాయమున చూపించును. ఇదిగో.. చూడుము నావ్రేలుపై చంద్రుడు ఉన్నాడు.... నావ్రేలు చివరకు తిన్నగా

చూడుము, అక్కడ ఇంటికప్పు ఉన్నదికదా! అక్కడే చంద్రుడు ఉన్నాడు... అచ్చే కాదు. కప్పునకు కుడివైపున చూడుము. చెట్టు ఉన్నది. ఆచెట్టు చంద్రుడు అనును. తరువాత ఆ చెట్టు కాదు. చెట్టు యొక్క కుడివైపు కొమ్మ చంద్రుడు అని చెప్పును. అనంతరము కొమ్మకాదు. కొమ్మమీద చంద్రుడు కలడని తెలుపును.

ఇట్లు చెప్పుటయందలి ఉద్దేశ్యము శుద్ధమైనదే. చేతిచ్రేలు చంద్రుడు అనినంతమాత్రమున వ్రేలు చంద్రుడు అయిపోదు. చంద్రుడు చంద్రుడే. ప్రథమపర్యాయము తెలిపినచంద్రునే చతుర్థపర్యాయముకూడ తెలిపెను.

అటులనే ప్రథమమున ఇంద్రవిరోచనులకు ప్రజాపతి చెప్పిన దానిని విరోచనుడు పూర్తిగ తెలిసికొనకుండగనే వెళ్ళిపోయెను. ఆ ఆత్మనే ఇంద్రుడు తెలిసికొనుటకు చివరివరకును ప్రయత్నించెను. తిరిగితిరిగి ప్రశ్నించెను. ప్రజాపతికూడ ఆఆత్మనే తెలిపెను.

కాళా:—ప్రేమజీభాయి వైష్ణవుడు. వారికి వేదాంతవిషయములను ఉపదేశించినచో నచ్చునా?

వసుదేవపరాయణులగు వైష్ణవులు.

స్వా. ప్ర. :—(వినోదముగా) మీరు వైష్ణవులు కారా?

వైష్ణవా బహవః సన్తి వసుదేవపరాయణాః।
వైష్ణవా విరళాః సన్తి వాసుదేవపరాయణాః॥

"నేడు వసు—అనగా ధనమును దేవుడుగా భావించి దానికొరకే ఆలోచించుచునుండు వైష్ణవులు చాలమంది ఉన్నారు. కాని వాసుదేవపరాయణులగు—కృష్ణభక్తులగు వైష్ణవులు చాలతక్కువ."

చాలమంది తాము వైష్ణవులమని గర్వపడెదరు. ఉదయమున నే లేచి స్నానము చేయుదురు. నామాలు తీర్చుదురు. ప్రతిదినము గీతాపారము చేయుదురు. మందిరములకు వెళ్ళి భగవద్దర్శనము

చేయుదురు. కాని ఉదయమునుండి సాయంకాలమువరకు ధనమును ఎక్కువగా సంపాదించుట ఎట్లు అని ఆలోచించుచునేయుందురు. రోజం తయు అన్నివిధములగు ప్రవృత్తులను కలిగియుందురు. గీతయందు అసురసంపదగా వివరించబడిన నిషిద్ధములగు వైభవవిలాసములను ఎల్లప్పుడును సేవించుచుందురు.

గీతయందు చెప్పబడినట్లుగనే "అన్యాయేవార్థసంచయం" మోసము, కపటము చేసి అన్యాయముగా ధనమును సంపాదించెదరు. ఈవిధముగా వేలు, లక్షలు రూపాయిలు సంపాదించుచున్నను వారికి సంతోషము కలుగదు. ఇంకను ఎక్కువధనమును సంపాదించవలెనని ప్రయత్నించుచునే యుందురు.

ప్రేమజీ:—(వినోదార్థము) కాళాభాయికి ఒక దుకాణము కలదు. వేరొకదుకాణము ప్రారంభించ ప్రయత్నించుచున్నారు.

కాళా:—ఏమి చేయుదును? రోజు గడచిపోవుచున్నది. కాని సుఖముగా కాలక్షేపము చేయుటకు తగినంత దొరుకుట లేదు.

స్వా. ప్ర. :—రోజు గడచుచున్నది కదా!

కాళా:—ఏదోవిధముగా గడచుచున్నది.

స్వా. ప్ర. :—గడచుచున్నదా? అయితే ఇంకను సంతోషించకుండుటకు కారణమేమి?

కాళా:—సంతోషలక్షణమేమి?

స్వా. ప్ర. :—*యదృచ్ఛాలాభతో నిత్యం ప్రీతిర్యా జాయతే నృణామ్।*
తం సంతోషం విదుః ప్రాజ్ఞాః పరిజ్ఞానైకతత్పరాః

"మనస్సునకు యాదృచ్ఛికముగా కోరినది లభించినచో దానివల్ల కలుగుప్రీతి—ప్రసన్నతావిశేషము (రాగవిశేషము కాదు) దానిని సంతోషము అని జ్ఞానసంపాదనా తత్పరులగు విద్వాంసులు చెప్పుదురు."

సంతోష మాహాత్మ్యము.

సంతోషమునుగురించి సారసభాగమున చెప్పబడినది:—

ధర్మమునకు మూలము త్యాగము. కాని అది సంతోషము లేనిదే సాధ్యముకాదు. కావుననే సంతోషము అనగా "త్యాగార్థము" అని మహాపురుషులు చెప్పిరి. ఉత్తమస్థానములు అన్నియును సంతోషముచేతనే లభించును. ప్రభువు చెప్పెను— "నేను సంతోషమునకు దగ్గరగా నున్నాను. నాసహాయమును దయయును సంతోషమునకు సమర్పించుచున్నాను. వ్రతము, తపము చేయకపోయినను సంతోషము పొందినవాడు నిర్భయముగా నుండును."

సంతోష లక్షణము.

భోగేచ్ఛ అసురవృత్తి. దానినుండి నివృత్తిని పొందవలెనను కోరిక దైవవృత్తి. మొదటిది వాసనాస్తంభము. రెండవది ధర్మస్తంభము. ఈ రెండు వృత్తులకును ఎల్లప్పుడు పోరాటము జరుగుచుండును. బలముకలవృత్తి జయించుచుండును. ధర్మమునందు ముందుకు అడుగువేసి భోగములను వశపరచుకొనినచో అంతిమవిజయమును సాధించును. ఈయుద్ధము మనస్సుయొక్క యుద్ధము. ధర్మమును ధ్రువపరచుటలో ముందుకు అడుగువేయుటయే సంతోషము.

బాల్యమునందు హృదయపుకోటను అసురసేనలు ముట్టడించును. కిశోరావస్థయందు ఈకోటయందు దైవసేన ప్రకటమగును. అసురసేనను వశపరచుకొనునంతవరకు ఉత్తమస్థితి కలుగదు. పురుషార్థమును ఆచరించి యుద్ధము చేయునంతవరకు అసురసేన వశమువదు. కావున అంతవరకు హృదయమనుకోట దుర్మార్గుల బారినుండి బయటపడదు.

ఈయుద్ధమునందు జాగ్రత్తగా నుండనివాడు చైతన్యములేని రాజువంటివాడు. ఆతనిదేశము శత్రురాజులచే దోచబడి పాడయి

పోవును. కాని భోగములను అన్నిటిని అదుపులోనుంచుకొని వివేకము ఆజ్ఞాపించినటుల ప్రవర్తించినచో పూర్ణవిజయమును పొందును. ఇట్టి జయమును పొందినవారు చాలతక్కువ. దృఢమగు సంతోషము లేనిదే ఈకోటను జయించలేము. కావున ఈసుగుణమును పొందుటకు ఎల్లవేళలయందును పురుషార్థము చేయుచుండవలెను. ఇష్టము అనిష్టము అను రెండును లేని నరుడు ఉండడు. కాని రెంటియందును సంతోషమును పొందుచుండవలెను ఇష్టప్రాప్తియందు సంతోషమును పొందుట కష్టమైనపనియే. భోగము, గౌరవము, సంపద, దారాపుత్రులు మొదలగునవి కలిగినప్పుడు అవియే నిత్యము అనుకొని వానియందు ప్రసన్నుడయి ఉండుట అచేతనత్వమునకు, లేక విముఖత్వమునకు గుర్తు. కావుననే సంతులు ఇష్టవస్తుప్రాప్తియందు సంతోషప్రాప్తి కఠినము అని చెప్పిరి. అనిష్టప్రాప్తియందు, నిర్ధనత్వాదులయందు యథార్థసంతోషము లభ్యమగును. హృదయము నిర్లిప్తమయిన తదుపరి ఇష్టప్రాప్తియందుకూడ యథార్థసంతోషము కలుగును. మాయాపదార్థములను చూచి, వానియందు సంతోషమును పొంది, వానికి బద్ధుడగుట కూడదు అని దీని తాత్పర్యము. అవి అన్నియును అనిత్యములగుటచే సత్యములు కావు అని గ్రహించవలెను. ఐహికసుఖము సుఖము అనుకొనరాదు. ఏలనన అది ప్రభువిముఖుని జేయును. లభించిన ఐహికసుఖము లన్నిటియందును భగవానుని అనుగ్రహమును కాంచినవాడు దేవుని సమ్ముఖమునకు వెళ్లును. భగవానుని అనుగ్రహముగా తలచుట అనగా శరీరము, మనస్సు, ధనము—అభీష్టపదార్థములన్నియును భగవానునికి అర్పించుటయందు సందేహించకుండుట. ఆతడే యథార్థమగు సంతోషమును పొందును. అదికూడ పైనచెప్పినవిధముగా ప్రవర్తించిననాడే సంతుష్టుడుగా పరిగణించబడును. భజనద్వారా పరమపదమును పొం

దవలెననిన పాపమును త్యజించవలెను; అందు సంతోషమును పొందవలెననుటలో సందేహము లేదు. ఆదియందు మాలిన్యరహితముగా అనగా విధివిహితముగా నుండవలెను. మధ్యకాలమున దృష్టిని నిరోధించవలెను. సంకల్పమును ఆపవలెను. అంతిమభాగమున నిరభిమానుడయి భజనమును చేయవలెను. ఈమూడుదశలయందును సంతోషము ఎంతైన అవసరము. సంతోషమును పొందనిదే పాపత్యాగము జరుగదు. భోగేచ్ఛ వర్ధిల్లినకొలదియు పాపములు వర్ధిల్లును. అటుపైన సంతోషమును పొందుట కష్టతరము. కావున ఆరంభము నుండియే సంతోషమును కలిగియుండుట ఉత్తమము. దుఃఖము కలిగిన అది ప్రభుని ఇచ్ఛగా తలచి సంతోషించినచో ఉత్తమఫలము కలుగును. మహాత్ములు ప్రభువును ఈవిధముగా ప్రార్థించుదురు:—

"ఓ ప్రభూ! సంసారదుఃఖములను సంతోషముగా సహించు బలమును నాకు కలుగజేయుము.''

కష్టములయందు ధైర్యమును కోల్పోకుండ, తనదుఃఖమును ఎదుటివారివద్ద ప్రకటించకుండ ఉండువాడు నావాడని ఎల్లవేళల నేను అనుకొనెదననియును, ఆతని అపకృత్యములను లెక్కించననియును, అట్టివాడు దుర్బుద్ధివాడయినను, సర్వకాలసర్వావస్థలయందును ప్రసన్నచిత్తుడుగా నున్నచో ఆతనికి దర్శనమును ఇచ్చెదననియును ప్రభువు చెప్పెను.

పగ తీర్చుకొనకుండుటయందుకూడ సంతోషము ఆవశ్యకము. ఎదుటివానిని బాధించవలెనను ప్రవృత్తి ఉన్నంతకాలము పూర్ణధర్మము లభించదు. "ఎవడైన నిన్ను బాధించినచో ఆతనిపై పగ సాధించకుండ నాపై నమ్మకమును ఉంచి శాంతముగ నుండు"మని ప్రభువు చెప్పెను అపకారమునకు బదులు అపకారముకాదు, ఉపకారము. కుడిదవడపై ఎవడైన కొట్టినచో ఎడమదవడను ఆతని ఎదుట

నుంచుము. తలపాగ తీసికొనినచో చొక్కాకూడ ఇచ్చివేయుము, అని సంతు జీసస్ చెప్పెను. నిజముగ సంతు ఇట్టి సంతోషమునే కలిగియుండును.

కామమును బలహీనపరచు నుపాయము.

వస్తాదును ఎవనినైన బలహీనపరుచవలెననిన ఆహారము నీయరాదు. అటులనే కామమును బలహీనపరచవలెననిన పగటిపూట ఉపవాసము ఉండుము. రాత్రి భోజనము చేయుము. అదికూడ కొంచెమే. నేత్రములను సుందరరూపమును చూడనీయకుము. ఏకాంతమునందు ఉండుము. అటులనే మనస్సును సంకల్పములనుండియు, ఆలోచనలనుండియు దూరము చేయుము. ప్రతిశరీరము పైకిమాత్రము సుందరముగానుండును. లోపల రుధిరము, మాంసము, మలమూత్రములు మొదలగు దుర్గంధోత్పాదకములగు పదార్థములు నిండియున్నవి అని తెలిసికొనుము. ఇట్టి ఉపాయములచే కామము దుర్బలమగును. క్రూరజంతువు ఆహారము తగ్గించుటచేతను కాని, అసలుఆహారమును ఇవ్వకుండుటచేతను కాని బలహీనతనుపొంది చెప్పుచేతలలో నుండును. అటులనే కామము కూడను. కామోత్తేజకములగు పదార్థములను త్యజించుటచే అది వశమగును. నేత్రములను, సంకల్పములను నిరోధింపవలెను. ఇదియే కామమును వశపరచుకొను ఉత్తమమార్గము.

ధర్మవాసనను పెంచుట.

ధర్మవాసన రెండువిధములుగా వృద్ధినొందించబడును.

1. త్యాగముచే కలుగు లాభమును మనస్సునకు తెలియజేయుట.

2. త్యాగులగు సంతుల వాక్యములపై తరుచు విచారము చేయుట. ఇట్లు చేయుటచే నమ్మకము దృఢపడును. భోగసుఖము

క్షణికమనియును, త్యాగసుఖము చిరస్థాయి అనియును తెలియును. ఈజ్ఞానము కలుగుటచే ధర్మవాసన ప్రాబల్యమును పొందును. కావున నెమ్మదినెమ్మదిగా భోగవృత్తి మార్చవలెను.

తృష్ణలేని నిర్ధనత్వము

శరీరమునకు అవసరమగునంత ధనముమాత్రమే సంపాదించుట యందు ఎంతయో లాభము కలదు. నష్టము తక్కువ. అవసరము కంటె ఎక్కువ ధనమును సంపాదించుటయందు నష్టము ఎక్కువ. లాభము తక్కువ. కొందరకు కొలదిధనమే ఎంతయో దుఃఖము కలుగజేయునదిగా తోచును. నిర్ధనత్వమునందు తృష్ణారాహిత్యమును ధనముచే తృష్ణ పెరుగుటయును మాత్రమే ఇందుకు కారణము.

మూడు రకములగు నిర్ధనులు.

నిర్ధనులు మూడురకములు:—

1. కొందరకు ధనమును సంపాదించవలెనని ఎంతయో కోరిక యుండును. కాని ధనము సంపాదించలేరు. ఇట్టివారు తృష్ణాశీలురు.

2. కొందరు ధనమును సంపాదించుటకు ప్రయత్నించరు, కాని లభించినచో ప్రసన్నచిత్తులగుచు స్వీకరించెదరు. లేనిచో బాధపడరు. ఇట్టివారు సంతుష్టులు.

3. మరికొందరకు ధనము కావలెనని కోరికయును ఉండదు. లభించినను స్వీకరించరు. ఇట్టివారు వైరాగ్యశీలురు.

నిర్ధనుని మహత్వము.

మహాపురుషుడగు మూసాకు ఆకాశవాణి వినిపించెను:—

"నిర్ధనత్వము నిన్ను సమీపించినచో సంతోషముతో దానిని స్వీకరించుము. స్వర్గమునందు చూచిన నిర్ధనులు చాలమంది కన్పింతురు, ధనవంతులు నరకమునకు పోవుదురు. భగవానుడు తనకు

ఎక్కువ ప్రియమైనవానికి బంధువులును, ధనమును లేకుండ జేయును. ఏలనన ధనవంతుడు స్వర్గమునకు పోవుటకు చాలశ్రమపడవలెను. దిక్కులేని నిర్ధనుడు సంతోషముగా ఎట్టి శ్రమయును లేకుండ స్వర్గమునకు వెళ్లును. కావుననే నిర్ధనుల సాంగత్యమును పొంది వారికి యథాశక్తి సేవచేయుడని సంతులు చెప్పిరి.

ఒకసంతు తన ఆశ్రమమున నిర్ధనులను తనవద్ద కూర్చొన బెట్టెడివాడు. ధనవంతులను తనవెనుక కూర్చొన నియమించెడివాడు. నిర్ధనులను అసహ్యముగా చూడరాదనియు, వారు భగవానుని కుమారులనియును చెప్పెడివాడు. ధనము పెరిగినకొలదియును ఎక్కువ సంతోషమును పొందనివాడును, వయస్సు మళ్ళినకొలదియు దుఃఖమును పొందనివాడును ఉత్తములు.

నిర్ధనత్వము అన్నివిధముల ఉత్తమమైనదని పైవివేచనమువలన తేలుచున్నది. కాని దానిసాఫల్యము ఎల్లవేళల ప్రసన్నచిత్తముతో నుండి, తనదుఃఖమును ఇతరులఎదుట చెప్పకుండ భగవానుడు తన ప్రియతమునకే మిక్కుటమగు దుఃఖమును కలుగజేయునని నమ్మిన ప్పుడుమాత్రమే నిర్ధనత్వమునకు సాఫల్యముండును.

ధనవంతుని సాంగత్యముగోరు జ్ఞాని కపటాత్ముడు. రెండు పైసలు ఉన్నవాడు దేవునికి ఒకపైస ఇచ్చినచో అతనిదానము ధనవంతుని వేయిరూపాయిల దానముకంటె మించినది.

సంతోషమునుగురించి శాస్త్రము చెప్పుచున్నది:—

సంతోషైశ్వర్యసుఖినాం చిరం విశ్రాన్తచేతసామ్ ,
సామ్రాజ్యమపి శాన్తానాం నృణాం తూర్ణం తృణాయతే॥

"సంతోషమును ఐశ్వర్యమును పొంది సుఖపడుచు, దీర్ఘకాలము నుండి చిత్తవిశ్రాంతిని పొందిన శాంతపురుషులకు చక్రవర్తిత్వము కూడ గడ్డిపోచవలె తుచ్ఛముగా కన్పించును."

భక్తికి త్యాగము ఆవశ్యకము.

ప్రేమజీభాయీ:— జ్ఞానమునకు త్యాగము కావలెను. కాని మేము సాంసారిక జీవులము. మాకు భక్తితోనే సంబంధము కలదు. భక్తి ఇంటిలో కూర్చుండియే పొందవగునని మేము వింటిమి. భక్తికి త్యాగము అవసరములేదుకదా!

స్వా. ప్ర. :— త్యాగములేనిదే భక్తి కుదురుట సంభవింపదు. భక్తిసూత్రమున నిట్లున్నది.

జ్ఞానమునకు భక్తి వైరాగ్యములు కావలెను

"సా చ కామయమానా నిరోధరూపత్వాత్"

"అది (ప్రేమ భక్తి) కామనాయుక్తము, నిరోధరూపము (త్యాగరూపము) అగుటవలన. కామనాయుక్తమగు భక్తి యనగా భగవదాకారమను ఏకాకారవృత్తిజన్యమగు ఆనందానుభవప్రియత్వయుక్తమగు ఇచ్ఛ. నిరోధమనగా పదార్థాచింతనపురస్సరమగు భగవదేకాకారత. అనగా సర్వమాత్రవిషయపరిచింతన త్యాగపూర్వకమగు భగవదేకాకారత.

భక్తిసూత్రములు ఇంకను చెప్పుచున్నవి:—

"తత్తు విషయత్యాగాత్ సంగత్యాగాచ్చ"

విషయత్యాగము అనగా ఆంతరికముగా విషయవాసనాత్యాగము. సంగత్యాగమనగా బాహ్యములగు విషయభోగములను త్యజించుట. భక్తి విషయములను, సంగమును త్యజించుటచే లభించును.

జ్ఞానమునకు రెండు సాధనములు కావలెను. భక్తి, వైరాగ్యము. ఐహికములగు సాంసారికపదార్థములయందలి ప్రేమ రాజసము. అది రాగము అనబడును. పరిభువునందలి ప్రేమ సాత్త్వికమగుటచే భక్తి అనబడును. కావున ఐహికపదార్థముల

యందలి ప్రేమ త్యజించబడనంతవరకు భక్తి కలుగదు. ఒకేమారు రెండుచోట్ల ప్రేమ ఉండదు. మాయికపదార్థములనుండి ప్రేమను నివర్తింపజేసి ప్రభువువైపు ప్రసరింపజేయవలెను. అందుచే జ్ఞానమునకు భక్తియును, వైరాగ్యమును కావలెను.

త్యాగము రెండు రకములు అని వివేకచూడామణియందు కలదు:—

అన్తస్త్యాగో బహిస్త్యాగో విరక్తస్యైవ యుజ్యతే ।
త్యజత్యన్తర్బహిః సంగం విరక్తస్తు ముముక్షయా॥

"వైరాగ్యవంతుడే ఆంతరికమగు విషయవాసనలను బాహ్యములగు విషయభోగములను త్యజించగలడు. వైరాగ్యవంతుడు ముముక్షువగుటయే ఇందుకు కారణము." శ్రుతికూడ చెప్పుచున్నది.

"న కర్మణా న ప్రజయా న ధనేన త్యాగేనైకేనాఽమృతత్వమానశుః"

"కర్మచేతనుగాని, సంతానముచేతనుగాని, ధనముచేతనుగాని అమృతత్వము అనగా మోక్షము కలుగదు. త్యాగముచేతనే మోక్షము లభించును."

కాళా:— తినుట, త్రాగుట, ధరించుట మొదలగునవి విషయములు అనబడినచో వీనిని అన్నిటిని ఆపివేసిన శరీరము నిలబడునా?

శరీరరక్షణమునకు మూడు పదార్థములు ముఖ్యము.

స్వా. ప్ర. :— శరీరనిర్వాహణమునకు కావలసిన ఆహారమును తీసికొనుటయు, శీతోష్ణములనుండి శరీరమును రక్షించుకొనుటకు బట్ట కట్టుకొనుటయు విషయములు అనబడవు. శరీరరక్షణార్థము ఆహారము, వస్త్రము శీతోష్ణరక్షణార్థము స్థానము— ఈమూడు మాత్రమే అవసరమని పారసభాగమునందున్నది. మాయాపదార్థములన్నిటికిని మూలము ఈమూడుమాత్రమే. ఆహారము, వస్త్రము, స్థానము ఈమూడింటిని కోరి శరీరమను వాహనమును రక్షించుటకే

భోగములు కోరబడుచున్నవి. కాని ఆభోగేచ్ఛాప్రాబల్యముచే హద్దులు ఉండవు. కావున భగవానుడు వానికి హద్దులు కల్పించుకొనుటకు బుద్ధిని ఇచ్చియున్నాడు. సంతుజనుల వాక్యములద్వారా ధర్మశాస్త్రములను పుట్టించెను. వానిని శ్రవణముచేయుటచే బుద్ధికి వివేకము కలిగి తత్త్వవిచారము చేయుటకు ఆతడు అట్లు చేసెను. భోగాభిలాష బాల్యమునందే ప్రాబల్యమును పొందును, శరీరపోషణము అన్నపానాదులద్వారా ముందు కలుగును. బౌద్ధికవికాసము అనంతరమున కలుగును. కావున భోగములు మొదటినుండియు హృదయమును ఆక్రమించుకొని యుండును. అందుచే బుద్ధియొక్క ఆజ్ఞలు పాటించబడవు. ఆహారాదుల ప్రయోజనముకూడ తెలియదు. తాను జగమున ఏల జన్మించెనోకూడ మరచిపోవును. విషయపంచకమును వశపరచుకొనుట చాలకష్టము. అందువలననే సకలవైభవములను అనుభవించి పూర్ణవైరాగ్యమును పొందిన భర్తృహరిమహారాజు విషయవాసననుగురించి ఇట్లు చెప్పెను:—

విషయవాసనయొక్క ప్రాబల్యము.

భిక్షాశనం తదపి నీరసమేకవారం
శయ్యా చ భూః పరిజనో నిజదేహమాత్రమ్ ।
వస్త్రం తు జీర్ణశతఖణ్డమయీ చ కన్థా
అహో! తథాపి విషయా న పరిత్యజన్తి॥

"భిక్షాటనముచే భోజనము జరుగుచున్నది. అదియును రుచిలేనిది, ఉడికి ఉడకనిది, ఎండిపోయినది. అదియు ఒక్కమారు మాత్రమే. నిద్రించు శయ్య భూమి. సేవించు పరిజనులు కాళ్ళు చేతులు మాత్రమే. నందలకొలది కన్నములుకల బొంతమాత్రమే వస్త్రము. అయినను విషయములు పూర్తిగా వదలలేదు. ఎంతదుఃఖించవలసిన విషయము!"

భర్తృహారి తనపై వేసికొని ఈవిషయము చెప్పెను. మహా పురుషులు ఏమిచెప్పినను తమను ఉద్దేశించియే చెప్పెదరు. యథార్థమునకు అది ఆయన మనకొరకు తెలిపెను. శరీరనిర్వాహణానంతరము కలుగు కోరికలన్నియును విషయేచ్ఛలు అనబడును. శరీరనిర్వాహణమునకు మాత్రము వలయు కోరికలు విషయేచ్ఛలు అనబడవు.

శరీరస్వరూపము.

శరీరం వ్రణవత్పశ్యేదన్నం తు వ్రణలేపనమ్ ।
వ్రణసేచనవద్వారి వస్త్రం తు వ్రణపట్టవత్ ॥

శరీరము ఒక గాయము, అన్నము ఆగాయమునకు పట్టించు ఔషధమనియు తృషానివారణార్థము పానముచేయుజలము ఆగాయమును కడుగుటకు ఉపయోగించుచున్నామనియు, వస్త్రము ఆగాయమునకు కట్టు కట్టుగుడ్డ అనియును తలచవలెను.

ఈశ్లోకమున శరీరము వ్రణరూపమున వర్ణించబడినది. అనగా దుఃఖరూపము అని అర్థము. గాయముయొక్క బాధతగ్గుటకు పట్టీ కట్టవలెను. ఈపట్టీకి రుచికరములగు నానావిధ పరమాన్నములును పనికిరావు. ఉడికించిన పిండిముద్దను ఉపయోగించవలెను. దానిని కడుగుటకు శీతలజలము కావలెను. అంతేకాని సోడా, లెమనేడ్ మొదలగు పానములు అవసరములేదు. గాయమునకు ఏచినిగిన గుడ్డతోనో కట్టవలెను. జరీబట్టలు, పట్టుబట్టలు మొదలగు ఎక్కువఖరీదుకల బట్టలు అక్కరలేదు. ఈవిధముగ నిర్వాహణమునకు సరిపడు అన్నవస్త్రాదులే శరీరమునకు అందజేయవలెను.

ఆహారాదులు ప్రాణపోషణమునకుగాని ఇంద్రియపోషణమునకు కాదు. సర్కసులోని పెద్దపులికి చాల తక్కువగా ఆహారము పెట్టిన పనిచేయదు. ఎక్కువగా తినిపించిన ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తిరుగుబాటు చేయును.

పనిచేయుటకు అవసరమైనంతమాత్రము తప్పక పెట్టవలెను. అటులనే మనముకూడ మనశరీరనిర్వాహణమునకు చాలినంత ఆహారము తప్పక తీసికొనవలెను.

ప్రేమజీ:— తమరు సెలవిచ్చినవిధముగా మహాత్యాగులు, యోగులు ఎవరైన ఉన్నచో వారే ఆచరించగలరు. నావంటి సంసారి తమరుచెప్పినపరికారము చేయగలడా? మావంటివారలు వైరాగ్యమును పొందుటకు సాధనములు ఏమి?

వైరాగ్యమును పొందుటకు సాధనములు.

స్వా. ని. :— "అవ్యాకృతభజనాత్" అని భక్తిసూత్రములు చెప్పుచున్నవి. అఖండభజనముచే సాధనములు లభించును. తినుచును, త్రాగుచును, తిరుగుచును, పనిచేయుచును ఎల్లవేళల హరిభజన చేయవలెను. మనమున ప్రభుని నామమును స్మరించవలెను. ఇట్లుచేయుటచే వైరాగ్యాది సాధనములు అన్నియును మెల్లమెల్లగా సమకూరును.

స్వా. ప్ర. :— ప్రేమజీభాయి అంతవరకు సాగలేదు. ఎందుకు మీరు అంత శ్రమపడుచున్నారు?

ప్రేమ:— మేము ఏమిచేయవలెనో తాము తెలిపినచో భవిష్యమున మాకు ఉపయోగించును.

స్వా. ప్రి. :—ఒక నగలవర్తకుడు ఉండెను. ఒకరాత్రి ఆతని ఇంటిలో దొంగలు కన్నముచేయుచుండిరి. భార్య ఆతనితో ఈవిషయమును చెప్పెను. "ఎరుగుదును" అని ఆతడు సమాధానము చెప్పెను. దొంగలు లోపలికి ప్రవేశించిరి. అదికూడ ఆమె భర్తకు తెలిపెను. అప్పుడుకూడ ఆతడు "తెలియును" అని సమాధానము చెప్పెను. ఇంటిలోని ధనమును అపహరించి మూటలు కట్టుచుండిరి. భార్య ఆసంగతికూడ తెలియబరచెను. భర్త "నాకు తెలుసును" అని

బదులు చెప్పెను. దొంగలు ధనము తీసికొనిపోయినతరువాత ఆమె భర్తకు నివేదించెను. భర్త "తెలుసును" అనెను. అంతట భార్య ఇట్లనెను. "నీ తెలివి మన్నుకాను? తెలిసికొను ఆపలేను. ఇంక తెలిసినను, తెలియకపోయినను రెండును సమానమే."

ప్రేమ:— నేను సోమరిని. ఏమియు చేయలేను. ప్రభువు కృపజూపి ప్రేరణను కలుగజేసినచో ఏమైన అగును.

స్వా. ప్ర. :— పాండవులు వనవాసముచేసి తిరిగి హస్తినాపురమునకు వచ్చినవెంటనే శ్రీకృష్ణపరమాత్మ కౌరవులకును, పాండవులకును సంధిచేయుటకు ప్రయత్నించెను. ఆతడు మొదట ధర్మరాజు నొద్దకు వెళ్ళి కౌరవులతో యుద్ధము చేయకుండ మధ్యవర్తిపరిష్కారమునకు ఒప్పుకొనమని తెలిపెను. అపుడు ధర్మరాజు ఇట్లనెను. "పరమ సంతోషము. నేను మధ్యవర్తిపరిష్కారమును అంగీకరించుచున్నాను. మాపక్షమున మొదటి మధ్యవర్తిగా దుర్యోధనుని ఏర్పాటుచేయుచున్నాను." అటుతరువాత శ్రీకృష్ణుడు దుర్యోధనునివద్దకు వెళ్ళి చెప్పెను. "నేను యుద్ధమునకు బదులుగా మీ ఇరువురిమధ్యను ఉన్న తగాయిదాను పంచాయితీద్వారా పరిష్కరించ గోరుచున్నాను. ధర్మరాజునకు తెలిపితిని. ఆతడు అంగీకరించెను. అంతియేకాదు. తనపక్షమున మధ్యవర్తులలో నీపేరే మొదటిదిగా సూచించెను. ఇది విని దుర్యోధనుడు ఇట్లనెను :—

"ఇదేమిటి ఇట్లనుచున్నావు? జగమున న్యాయము పలుకువాడు ఒకడైన లేడుకదా! ఏగుడు మధ్యవర్తులను ఎక్కడనుండి తీసికొని రాగలను? ఈతగాయిదా మధ్యవర్తులద్వారా పరిష్కారము కాజాలదు. శ్రీకృష్ణుడు మానవసంహారమును, యుద్ధభయమును ఆపుటకు అనేకవిధముల దుర్యోధనునకు బోధించెను. పాండవుల భాగము వారికి ఇచ్చివేయుట ధర్మము అనియును, ఇవ్వకుండుట అధర్మము

అనియును దానికి పరిణామము మంచిదిగానుండదు. అనియును చెప్పెను. అంతట దుర్యోధనుడు పలికెను :—

జానామి ధర్మం న చ మే ప్రవృత్తిః జానామ్యధర్మం న చ మే నివృత్తిః
కేనాపి దైవేన హృది స్థితేన యథా నియుక్తోఽస్మి తథా కరోమి॥

"ఏది ధర్మమో ఎరుగుదును. అయినను అందు నాకు ప్రవృత్తి కలుగుటలేదు. ఏది అధర్మమో ఎరుగుదును. అయినను దానినుండి నివృత్తిని పొందలేకపోవుచున్నాను. హృదయమునందున ఒక మహా శక్తియగు దైవముచే నియుక్తుడనై ఆప్రకారము చేయుచున్నాను." అనెను.

ఈవిధముగనే ప్రేమజీభాయి తనను తప్పించుకొనుచున్నారు.

స్వా. ని. :—స్వామివారు (ప్రకాశానందులవారు) ప్రేమజీ భాయి పైననే దాడిచేయుచున్నారు

అంతట ప్రేమజీభాయి ఇట్లనెను. చేదుమందు తల్లియే త్రాగించును కదా! స్వామివారికి నాపై ఎంతయో కృపకలదు. అసలు ఆయన ఎవరితోను మాట్లాడెడివారే కాదు. నాయందలి కరుణచేతనే ఇంత మాట్లాడిరి.

స్వా. ప్ర. :—ఒక సాధువు 12 ఏండ్లు మౌనమువహించి చివరికి నోరు విప్పగా బు బు బు అని నోట వచ్చినదట. నేను మాట్లాడినమాటలు ఇట్టివే అన్నమాట. పుష్కరము చెప్పిన బూడిదలో పోసిన పన్నీరే అన్నట్లు ఉన్నది. నేనెప్పుడు మాట్లాడినా ఇట్లే ఉండును.

ఇది విని అందరు నవ్విరి.